

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא מציעא - דף יג

עיונים על הדף

האם חששו לזיוף או רק לפרעון?

העמיד אביי את דברי המשנה שלא יחזיר את השטר למרות שחייב מודה, ולמרות שהעדים זכו בשעבוד נכסים למלוה, ולמרות שלא חששו לשטר מוקדם, מ"מ יש חשש לפרעון וקנוניא, נפרע החוב ויגבו מלקוחות שלא כדון. שואל המהרש"א אם חוששים לקנוניא מדוע אמרו שהחשש לשטר שנפרע, נחשוש שהשטר מזויף, ובכך נרועי שהמשנה תהיה מבוארת אף לשיטות שלא חששו לפרעון (שיטת שמואל). ביאר המהרש"א לא חששו לרשע שייזף כדי לגבות מלקוחות, אבל לשטר כשר אך פרוע חששו לקנוניא. בחידושי רבי שלמה תמה על דברי המהרש"א הרי כל מה שצריכו רבן קיום בשטרות זה מחמת חשש זיוף הרי שתמיד חששו לשטר מזויף.

וביאר את קושיית המהרש"א לפי המבואר בתוס' לקמן (יג, ב ד"ה הא קאמר) שאם השטר צריך קום לכאור' היה מקום להחזירו שאין לחשוש לזיופו מאחר והוא כשר ע"י הקיום ולמ"ד שלא חוששים לפרעון היה מן הדין שיחזירו את השטר. וביארו תוס' שחששו לזיוף מוצלח מושגים. אך היות זה חשש רחוק אך ורק אם טוען הלווה מזויף חוששים, אך אם הלווה אינו לפינו, אין חשש זה מהוה רעתא כיון שזה חשש רחוק, א"כ לא קשה קושיית המהרש"א, שהרי אם הלווה מודה בודאי שאין לחשוש לזיוף שהרי בין כך לא יגבו בשטר עד שבי"ד יקיימוהו ככל דיני שטרות.

שיטת הרמב"ן שמועיל קיום אף שיש בו רעותא של נפילה, וחולק על דברי התוס' שחששו לזיוף מוצלח שיעבור את מבחן הקיום, ולדברי הרמב"ן לא קשה קושיית המהרש"א שהרי כאשר יקיימו אין חשש זיוף.

האם אין חב לאחרים כאשר הלווה מודה בחובו?

בדברי הגמ' מבואר לשיטת אביי חששו לפרעון וקנוניא, ולכן אין מחזירין את השטר, ובלא"ה היה הלווה נאמן לומר שחייב, ולכאור' הדבר צריך תלמוד הרי אמנם יש כאן הודאת בעל דין, אך במקום שחב לאחרים אין הוא נאמן. וכבנו בעניין זה בעיונים על הדף לעיל דף ג, אך עתה צריכים אנו להשכיל מדוע אינו מוגדר כחב לאחרים, הרי ע"פ הודאתו היו טורפים מנכסים משועבדים.

בשאלה זו דנו הרבה מרבותינו ראשי הישיבות רבי אלחנן וסרסון בקובץ שיעורים (ס' ג' אות ט), בקובץ שמועות (אות יא), רבי חיים טלעזר חידושי כאן, רבי שלמה היימן חידושים (ס' ב), שיעורי הגרש"ר, וכעין זה דן בגר"ז על הרמב"ם (הלכות גירושין), ונלקט בס"ד מעט מדבריהם בקצרה.

רא"ו ביאר היות ואמרו בגמ' בב"ק (ק"ז, א) אם אמר הלווה "איני יודע אם פרעתיך" חייב, משום שמודה שהיתה הלואה אך לא ברור לו שפרע, א"כ אף לדבריו עומד בחיוב, ובמקרה לפינו הרי הלואה טוען להדיא שלא פרע, א"כ לגבי הלקוחות בודאי שחייב, כל טענת הלקוחות שלא יוציאו מידם זה מחמת טענת הלווה שפרע, אך במקום שהוא מודה יש לו חיוב גמור. (וצריך לברר מה יהיה הדין אם יטענו הלקוחות ברי שהלוה פרע, האם גם באופן זה נאמר שטורפים מהם, מצד אחד יש להם בריא שפרע, אך מודיק הם לא יכולים להיות יותר נאמנים ממנו).

בחידושי רבי שלמה, ביאר שדברי הגרא"ו מובנים רק לחשש פרעון, אך אם בשטר יש חשש מזויף, או שמא לא לוה. וביאר את יסודו של רבי אלחנן, וע"ז הדרך ביאר אף בשיעורי רבי דוד פוברסקי, שכאשר יש טענה בבי"ד שפרוע וכנגדה יש טענה של לא פרוע, כאן הנידון הוא הודאת בעל דין ויש חשש שחב לאחרים וכו'. אולם כאן הלווה עצמו מודה בחובו ואין טענה שסותרת אותו, לא ללקוחות יש זכות תביעה שיטענו בעבורם (דין טענות) שהלוה פרע, אבל טענה זו בי"ד מעלים רק כאשר הלווה לפינו טוען פרוע, או שלא נמצא לפינו ויש רעותא בשטר, אך כאשר הלווה אומר לא פרעתי, לא דנים בדיני "הודאת בעל דין" אלא מקבלים את טענת המלוה, ולגבי זה לא שייך חב לאחרים.

רבי חיים טלעזר ובגרש"ר ביארו, שנחלקו הראשונים בדין השטר שהיה אסור להחזירו והחזירו אותו האם ניתן להוציא ע"י מוון, ודנו אם הגיע באיסור או לא וכו', עכ"ל מבואר שאמנם יש רעותא בשטר, אך אין זה פוגם בעצמותו של שטר, בשטר לא נוספו בו חששות של זיוף או של פרעון יותר מאשר שטר רגיל, אלא מאחר והשטר נפל מהלכות השבת אבידה יש הלכות שלא ניתן להשיבו למלוה שמא היה פרעון וכד', אין כאן חסרון במהות השטר בתור שטר חוב, אלא החסרון הוא בנפילה מחמת דיני השבת אבידה.

מעתה בהלכות שטרות נאמר שבי"ד צריכים לברר אמינות השטר, לכן שטר שבו לב"ד צריך עדים לקיימו, לכן ללקוחות טוענים פרוע, וכו', היות בהלכות שטרות נאמר שמוטל על הבי"ד לברר כחו ותוקפו של שטר, אבל כאשר החסרון הוא בהלכות השבת אבידה, מועיל בירור קל לומר למי להשיבו, ועתה טוען הלווה שזה השטר כשר וראוי להשיבו למלוה, אין כאן נידון של הודאת בעל דין שבאה להוציא מוון וכו', כל ההודאה היא בהלכות השבת אבידה.

עוד מבארים (והבאנו כעין הדברים לעיל ג) כאשר אדם מודה ובהודאתו הוא חב לאחרים, ביאר בקצוה"ח (צט, ב) שאינו יכול להיות נאמן כאשר חב לאחרים

מצד הדין, וכאשר בעל דבר נאמן על עצמו, הוא נאמן על עצמו ולא על יותר מכך וכאשר מעיד על דבר שגירם מזה נזק לאחרים אין זה בתחום נאמנותו. והגדרת הדבר כתב (שם רמא, א) שבהלכות ממונות הבעל דבר מעיד על עצמו שהוא חייב וע"ז נתנו לו כח נאמנות, אך בדבר שבערוה עיקר העדות היא לעולם שאשה זו אסורה וכד', על דבר זה אין הוא בעל דבר.

ממילא בהלכות ממונות שהעיד על עצמו שהוא חייב, ועדותו מתקבלת ונהי שמצד "הודאת בעל דין", מה שמבין דבריו עולה תוצאה שאחרים חייבים, ובנידון שלנו היה לבי"ד להוציא מלקוחות, זה אינו נוגע לעדותו, זה מפרשת הבי"ד לדון כפי שידם מנעת, מה שהוא העיד קבלנו וע"ז נאמן. ולכן היו חייבים להגיע בגמ' לטעם שיש עוד חשש של קנוניא ופרעון.

מ"ן ר"ז הלוי (הלכות גירושין) מחדש שיש מושג "נאמנות בעל השטר" הנידון שעוסק בו, איך נאמרה הלכה במודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, הרי כאמור בהודאתו הוא חב לאחרים שיוציא מלקוחות קרקעות וכו', ייסד הגר"ז שבעל השטר נאמן על השטר והופך אותו למקויים, עתה דינו ככל שטר שלא חוששים בו לזיוף. א"כ ניתן לומר ה"ה בסוגיא שלנו אין חשש מזויף מאחר ומודה הלווה שחייב. בהכי ניתן אף לתרץ את קושיית המהרש"א למעלה ודו"ק.

סיכום הדף

נושא היום: מצא שט"ח. חשש פרעון וקנוניא. גביה בשטר שאין בו אחריות

כאמור ביאור המשנה, לשיטת רב אסי מדובר שהלוה מודה והשטר אין בו התחייבות של שטר הקנאה וחוששים לשטר מוקדם שיטרפו מלקוחות שלא כדון. **שיטת אביי**, העדים החתומים על השטר זוכים למלוה את השעבוד הכתוב בו ולכן לא חוששים לשטר מוקדם וכותבים שטר ללוה לבדו מחמת חתימת העדים (ולא העמיד כרב אסי שסבר שיש אסור לכתוב שטר ללוה בלא הקנאה מדוע יש לחשוש במשנה בצורה זו).

ומבארת הגמ' בשיטת אביי שעדיין בחתומיו זכין לו, זה דווקא באופן שהשטר הגיע לבסוף לזוכה, אולם **אם לא הגיע ליד הזוכה** לא זכו לו העדים, ולכן אמרו שאם מצא גיטין, צוואה, שטר מתנה וכד' לא יחזיר שחוששים שכתב את השטר אך נמלך.

דין המשנה שלא יחזיר את השטר למרות שחייב מודה והעדים זכו בשעבוד נכסים למלוה ואין חשש של שטר מוקדם, **ביאר אביי** שיש חשש לפרעון וקנוניא, היינו החוב נפרע ובאים המלוה והלוה לגבות מלקוחות שלא כדון. אך בשטר שאין בו אחריות יוכל להחזיר לר"מ שכאן אין חשש קנוניא. (ולרבנן לא יחזיר ביאור תוס', סברו שמה שאין בשטר אחריות זה טעות של הסופר ומינא טורפים מלקוחות מכל מלוה שבשטר).

שמואל חולק על אביי וסובר שאין חוששים לפרעון ולקנוניא, **יעמיד את המשנה, א.** כרב אסי שמדובר שלא בשטר הקנאה וחוששים לשטר מוקדם. **ב.** אם חלק על רב אסי וכותבים שטר ללוה, המשנה עוסקת שאין הלוה מודה, **וסבר בשיטת רבי מאיר** ששטר שאין בו אחריות נכסים לא גובה בו כלל אף לא מבני חורין, **וביאר רבי נתן בר אושעיא** שמחזיר את השטר למלוה לשימוש בכיסוי הכלי, ולא מחזיר ללוה שהרי הוא טוען שהשטר מזויף.

כאמור **נחלקו במשנה ר"מ ורבנן** האם מחזיר שטר שאין בו אחריות. **שיטת ר"א**, נחלקו כאשר אין הלוה מודה, **לר"מ** שטר שאין בו אחריות לא גובים כלל, ויחזיר. **לרבנן** גובים בו (יש מחקו בגמ' שגובים בו מבני חורין, שלרבנן אחריות טעות סופר וניתן לגבות אף ממשועבדים). וכאשר **הלוה מודה** יחזיר את השטר ולא חוששים לקנוניא ופרעון.

לשיטת רי"ח, כאשר הלוה מודה בשטר שאין בו אחריות יחזיר **סובר רבי מאיר** שגובים מבני חורין ואין הפסד ללקוחות. **לרבנן** שגובים אף ממשועבדים לא יחזיר. וכאשר **הלוה לא מודה** לא יחזיר לכו"ע שחוששים שמא נפרע.

מבואר בברייתא, לשיטת ר"מ שטר שיש בו אחריות גובה ממשועבדים, לכן כאשר מצא שטר עם אחריות לא יחזיר אף כאשר שניהם מודים. ושטר שאין בו אחריות גובה רק מבני חורין לכן כאשר הלוה מודה יחזיר למלוה, ואם אינו מודה לא יחזיר. **שיטת רבנן**, שלעולם גובה מנכסים משועבדים ולכן לא יחזיר. **מברייתא זו עולה: א.** ראיה לרי"ח שרבנן לא יחזיר, ולר"מ יחזיר באין אחריות כאשר הלוה מודה. **ב.** ב' שאלות על ר"א ששורשם בטעם אחד, שביאר שנחלקו באופן שהלוה אינו מודה **וביאר לשיטת ר"מ** אין גובים כלל משטר שאין בו אחריות, **ואמר** שלא חששו לקנוניא. **ובברייתא מבואר** שגובה לר"מ מבני חורין, ובשטר שיש אחריות לא יחזיר אפילו מודים והסיבה היות חוששו לקנוניא. **ג.** קשה על **שמואל ב' קושיות**, שהעמיד שנחלקו באופן שהלוה אינו מודה, **ובברייתא מבואר** שנחלקו במודה הלוה בשטר שאין בו אחריות. **עוד קשה לשיטתו** (לקמן טז, ב) שלא חשש לפרעון ולכן המוצא שטר הקנאה יחזיר למלוה. אך בברייתא מבואר שכאשר יש אחריות אפילו שניהם מודים לא יחזיר, והבינה גמ' מחמת שחוששים לפרעון.